

Magda Olivero is befaamd om haar ongrijpbare stem. De Italiaanse sopraan was onvergetelijk als Tosca en zong de sterren van de hemel met Franco Corelli en Beniamino Gigli. In maart van dit jaar werd ze honderd. Gesprek met een krasse diva.

TEKST: RENÉ SEGHERS, FOTO'S: COLLECTIE AUTEUR



Een eeuw Magda Olivero Diva voor drie generaties

Sopraan Eva-Maria Westbroek ontmoette Magda Olivero enkele jaren geleden in de rij voor een festival. Men vroeg de hoogbejaarde vrouw om haar kaartje. Westbroek sprong tussenbeide en voerde haar idool aan de arm mee naar binnen, waarna ze van emotie geen woord meer uit wist te brengen.

Niet zo vreemd, want Magda Olivero (1910) is een icoon. Ze had niet alleen een van de opmerkelijkste carrières van de vorige eeuw, maar ook een van de markantste stemmen. Niet alleen door haar klankkleur en techniek, haar allesverzengende intensiteit van zingen, haar unieke verfijningsgraad in het recitar cantando, maar vooral door het ongrijpbare van haar onmogelijke stem. Een stem die geen focus had, maar bestond uit duizenden losse delen die perfect samenspannen om vooral de veristische mozaïeken van Catalani, Zandonai, Mascagni en Puccini tot leven te wekken, zoals alleen Maria Farneti dat vóór haar kon. Magda Olivero was niet de sopraan van de grote gebaren die Verdi in La Traviata, Puccini in Tosca en Cherubini in Medea maken, en behalve La Traviata zijn dit ook geen ijkpunten in haar carrière.

Ongeëvenaard is ze vooral in ongrijpbare, bijna mystieke werken zoals Iris, La Wally, La Fanciulla del West, Francesca da Rimini, Adriana Lecouvreur en Fedora. Stuk voor stuk opera's die we mede dankzij haar inspanningen vandaag de dag weer kennen. Olivero's live-opnamen, veelal afkomstig uit Nederland, zetten deze werken wereldwijd op de kaart. Studio-opnamen heeft de sopraan nauwelijks gemaakt.

Voor het interview wilde ze graag aan het begin van de avond afspreken. De honderdjarige diva: 'Overdag mag ik graag shoppen.'

Wat is het geheim achter uw geluid? Bent u gewoon met die stem geboren of heeft u er hard voor moeten werken?

Magda Olivero: 'Mijn geluid was er gewoon, laat ik dat voorop stellen. Maar aanvankelijk veel kleiner. Ik zong erg lyrisch en was verbaasd toen ik in 1936 plotseling voor Butterfly werd gevraagd. Maar mijn docent, maestro Luigi Ricci, heeft mij laten ontdekken wat ik met mijn stem kon, hoe ik het meeste uit de muziek kon halen. Ik herinner me een lange romanza die eindigde op een eindeloze



I Quatro Rusteghi
(1969 Turijn)

noot, en hij liet me die noot aanhouden tot ze wegzweefde. Die noot was een formaliteit, maar door de manier waarop hij mij haar liet koesteren, werd ze iets bijzonders. Zo ontdekte ik wat Puccini bedoelde met zijn uitspraak dat ook kleine dingen ons kunnen ontroeren. Sfumature, een klein gebaar op het juiste moment. Het zijn allemaal zaken die de onbeduidendste dingen tot leven kunnen wekken.'

Uw stem is uniek in dat ze geen kernachtig focus heeft, maar veeleer lijkt op een mozaïek van kleuren en gevoelens die schijnbaar losjes met elkaar in verbinding staan. Hoe heeft u die gelaagde stem bereikt?

'Natuurlijk is er de kwestie van de techniek. Maar uiteindelijk moet je die techniek voorbijstreven, want anders zit je niet in het personage. De techniek moet worden als ademen. Dan pas kan het recitar cantando tot leven komen, en dat is zó mooi.'

De grote rollen kwamen soms op ongewone wijze op uw pad, zoals Minnie in La Fanciulla del West.

'Ik zong in de Thermen van Caracalla in Rome, toen de wereldberoemde tenor Giacomo Lauri-Volpi aan maestro Ricci vroeg waarom hij mij niet La Fanciulla del West liet studeren. Ricci zag er wel wat in, maar ik was een beetje beduusd. Minnie is loodzwaar, daar moet je bite voor hebben. Maar Lauri-Volpi voorspelde dat het allemaal goed zou komen: "Studeer jij Minnie met Ricci, dan zal ik jouw eerste Johnson zijn." Giacomo Lauri-Volpi als mijn Johnson! Ik kon het amper geloven, want er wordt zoveel geroepen tussen de coulissen. Maar dit speelde in 1957. Mijn stem had veel aan body gewonnen en ik studeerde de rol in.'

Giacomo Lauri-Volpi hield woord, al zei het theatermanagement dat het al heel mooi zou zijn als ze hem bij de generale repetitie zou zien. 'Ik kwam daar voor de allereerste repetitie met maestro Vincenzo Bellezza en wat denk je: daar stond Lauri-Volpi! En hij was er gedurende iedere repetitie, in een tijd dat er nog veel werd gerepeteerd.'

Voor de première verzocht het theater haar afstand te bewaren tot de tenor, omdat deze doorgaans niet gediend was van opdringerige sopranen op het toneel. 'Ik gehoorzaamde natuurlijk, want ik was altijd makkelijk plooibaar. Hoewel ik mij vaak verbaasde over Franco Corelli of Mario Del Monaco, verzette ik mij er nooit tegen en liet ik ze maar begaan. Dus ik hield afstand, ook al hoorde ik hem te omarmen. Totdat Lauri-Volpi naar me toekwam en vertwijfeld vroeg of ik een hekel aan hem had. Vanaf dat moment omarmde ik hem



Magda Olivero DVD
A Tu per tu con Magda Olivero

tijdens de voorstellingen vol overgave, zoals het hoort. Lauri-Volpi heeft altijd van me gehouden. Hij stuurde me geen ansichtkaarten uit Burjassot bij Valencia, waar hij woonde, maar tapes waarop hij boodschappen insprak.'

Hoe gaf u de rol van Minnie kleur?

'Luigi Ricci had nauw met Puccini samengewerkt en al diens wensen exact genoteerd. Met Fanciulla del West heeft mij dat erg geholpen. Met name in de eerste akte, waar we eindeloos op hebben geoefend. Minnies muziek is een caleidoscoop van emoties. Ze begint heel stoer, domineert die mannen, dan komt Johnson binnen en gaat er een elektrische schok door haar heen. Ze wordt heel verlegen. Ik ontdekte steeds meer lagen en kleuren in Minnie en stelde mij tot doel die allemaal tot klinken te brengen.'

In april 1941 gaf u vrijwillig uw carrière op, om aan de zijde te staan van uw kersverse echtgenoot Aldo Busch. Vanwaar die beslissing?

'Ik prefereerde het in de schuilkelders naar het zingen van de bommen te luisteren. Misschien was ik ook wel een beetje teleurgesteld in de theaterwereld als zodanig – een hoop kinnnesinne om niets.'

Bijna profetisch sloot u uw carrière af met twee voorstellingen als Adriana Lecouvreur, waarvan u de belichaming was geworden. Dat vond de componist Francesco Cilea ook. Waarom heeft u daarna weer een comeback gemaakt?



I quattro rusteghi
(1954 Bologna)



Manon Lescaut
(1955 Pistoia)

'De herinneringen aan Cilea behoren tot de dierbaarste die ik heb. Hij gaf altijd hoog van mij op. Aan zijn sterfbed, in november 1950, vroeg hij mij nog eenmaal zijn favoriete Adriana te zingen. Volgens Cilea was ik de enige die het zong zoals hij het in zijn hoofd hoorde toen hij het componeerde. Toen hij stierf voelde ik mij geroepen gehoor te geven aan zijn laatste wens, en keerde ik terug naar het operatoneel. In januari 1951 debuteerde ik opnieuw in La Bohème, gevolgd door de beloofde Adriana Lecouvreur in Brescia, de plaats waar ook Puccini's Madama Butterfly een tweede leven vond.'

Adriana Lecouvreur was samen met Iris waarschijnlijk dé rol in uw carrière. Wat betekende die rol voor u?

'In Adriana vond ik mijn lotsbestemming. In die rol, die het leven van de eerste moderne actrice beschrijft, leerde ik acteren en het gewicht van woorden. En ik bewonderde de verzen van Racine, die erin worden geciteerd. Het parlando is zo dicht bij het gesproken woord en tegelijkertijd zo muzikaal, dat ik dat wilde uitspelen, ook in mijn acteren. Daarom ging ik naar Rome, waar ik les nam in het reciteren van toneelteksten en het acteren voor toneel. Daar leerde ik de nuances van het gesproken woord, de schaduwen die onder woorden verborgen liggen. Die kennis bracht ik over op Adriana en mijn andere rollen vanaf 1939, het jaar waarin ik naast Beniamino Gigli's Maurizio debuteerde in Cilea's meesterwerk (hun duet 'La dolcissima effigie' bleef bewaard op CD RPC 32656, red.). Cilea was sprakeloos, zo volkomen had hij het werk nooit eerder gehoord. De kunst van het recitar cantando werd mijn specialiteit.'

Heel wat anders dan uw partner in dat debuut, want Gigli was allesbehalve een acteur.

'Beniamino Gigli was een geweldige zanger, maar



Fanciulla del West
(1960s met Franco Corelli)



Adriana Lecouvreur
1956 Bologna

hij was altijd de grote Gigli, een leerboek van zangkunst. Wie Maurizio, Des Grieux of Rodolfo waren – de rollen die hij met mij zong – boeide hem niet. Hij leidde mij steeds galant naar het toneel, draaide zich dan naar het publiek en liet mij aan mijn lot over. Eenmaal voorbij het gordijn had hij mij niet meer nodig. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Franco Corelli, die snel begreep dat ik er niet op uit was zijn show te stelen. Corelli zocht overal steun, en was blij een vriendin in mij te vinden; dat waardeerde hij erg. Hij was een fantastische toneelverschijning, maar daarbuiten... een wandelende apotheek!'

Waarom heeft een sopraan van uw statuur nauwelijks commerciële opnamen gemaakt?

'Buiten het toneel zat ik totaal niet in die operawereld, ik stond buiten al dat dedoe. Ik was gelukkig getrouwd en had dat allemaal niet nodig voor mijn geluk. Later hebben ze daar spijt van gehad, denk ik, toen ze begrepen wat ze destijds niet zagen staan. Neem directeur Edgardo Trinelli, van Cetra. Ik zou daar Adriana Lecouvreur en La Fanciulla del West opnemen. Maar ineens belde hij



Tosca (1964 Rio)



Magda Olivero & Rene Seghers

Ik hield afstand.

Totdat Lauri-Volpi naar me toekwam en vertwijfeld vroeg of ik een hekel aan hem had.

Vanaf dat moment omarmde ik hem vol overgave'



Manon Lescaut (1955 Pistoia)

F Franco Corelli begreep dat ik er niet op uit was zijn show te stelen. Hij was een fantastische toneelverschijning, maar daarbuiten... een wandelende apotheek!

me op en vroeg of ik iemand had die een aanbeveling voor me kon schrijven, een beroemd iemand! Ik voelde mij erg ongemakkelijk. Natuurlijk had ik zo'n brief kunnen regelen. Maar ik had het niet nodig mij te vernederen teneinde Adriana Lecouvreur te mogen opnemen. Dus heb ik nooit meer voor Cetra gezongen.'

Uw volgende kans kwam pas in 1969, toen Mario Del Monaco een partner nodig had voor de Decca-opname van Fedora. Het was uw laatste integrale opera-opname. Hoe verliep dat?

'We waren klaar, iedereen was weg, maar Lamberto Gardelli zei dat ze nog twee uur over hadden en dat het orkest en de technici mij graag die tijd wilden geven om iets naar keuze in te zingen. Ik dacht even na en wilde ineens de sterfscène overdoen. Ik wilde alles om mij heen vergeten en zong die met gesloten ogen. Die take hebben ze uiteindelijk voor de opname gebruikt.'

Olivero's reputatie stoelt voornamelijk op haar live-opnamen, die overal en nergens opdoken. Het maakte haar de ongekroonde koningin van de illegale opnamen. Het bracht haar uiteindelijk de roem die ze verdiende, als een van de grootste

sopranen van de twintigste eeuw. Haar internationale carrière was tot dan toe opvallend beperkt en kwam ook in de Verenigde Staten pas laat op gang. Olivero zelf en haar biografen hebben nooit begrepen hoe dat kwam. Volgens de diva was het toeval. 'Ik had de beroemdste manager van Italië, Liduino Bonardi, dus daaraan zal het niet gelegen hebben.'

De archieven van The Metropolitan Opera leren echter anders, want Bonardi was een vazal van de Italiaanse theaters en zag het als zijn taak om zijn zangers zo lang mogelijk uit handen van MET-intendant Rudolf Bing te houden. Of beter, uit handen van diens Europese talent-scout Roberto Bauer. En waar Bauer en Bonardi meestal op leven en dood duelleerden, liepen hun belangen inzake Olivero levenslang parallel. Want Bauer had een bloedhekel aan Olivero.

Toen Renata Tebaldi begin jaren zestig van Bing eiste dat deze Adriana Lecouvreur voor haar zou opvoeren, een opera die Bings voorganger Edward Johnson ooit een 'stinker' had genoemd, weigerde Bing totdat Tebaldi het machtswoord sprak. Bing capituleerde, maar Tebaldi werd ziek en moest zich na de première laten vervangen. Wat had er meer voor de hand gelegen dan de beroemdste Adriana van de eeuw in te vliegen? Precies zoals in 1959 in Napels was gebeurd, toen Tebaldi voor de première al verstek moest laten gaan – hetgeen resulteerde in Olivero's beroemdste live-opname, haar enige ook met Franco Corelli.

Maar Bauer schreef direct aan Bing vooral Olivero niet te nemen: 'Ik heb haar recent nog gehoord en ze deed mij denken aan een zingende ui. Dat zou een fiasco worden in New York!' Pas nadat Bauer overleed en Bing in 1972 gedwongen werd afscheid te nemen van zijn meer dan 22-jarige heerschappij over The Metropolitan Opera, kwam de weg vrij voor Magda Olivero. Op 3 april 1975 triomfeerde de 65-jarige diva er als Tosca, een rol die ze er in 1979 zou herhalen met Luciano Pavarotti als Cavaradossi. Het werd een van de meest besproken MET-debuten van de eeuw, analoog aan de comeback van Maria Callas in de MET in 1965, eveneens als Tosca.

Het late MET-debuut verleende haar uiteindelijk haar bijnaam, tevens de titel van haar Italiaanstalige biografie: 'Een stem voor drie generaties.' Haar reguliere carrière sloot ze pas af na de dood van haar echtgenoot in 1983, maar tot ver in de 21ste eeuw trad ze jaarlijks nog op in de kerk te Solda. En in 1993 had ze de wereld nogmaals verbluft door een highlights-cd van Adriana Lecouvreur op te nemen aan de zijde van tenor Alberto Cupido. Olivero: 'Dat is mijn artistieke testament.' ■

INTEGRALE OPERAOPNAMEN

Adriana Lecouvreur 1959 (CD Hardy Classics/ Phoenix PX 502.2)
Turandot 1938 (CD Warner-Fonit 5050467-1223-2-1)
Fedora 1969 (CD Decca 433 033-2)
Francesca da Rimini 1959 (CD Legato LCD 186-2)
I quattro rusteghi 1969 (CD Gala GL 100.553)
Iris 1956 (CD Cetra CDAR 2023)
La Guerra 1960 (CD EKR-P7)
La Wally 1972 (CD Foyer 2-CF 2055)
Madama Butterfly 1961 (CD GOP 731)
Mazeppa 1954 (CD Melodram CDM 27070)
Medea 1967 (CD GOP 755)
Risurrezione 1971 (CD SRO 839-2)
Tosca 1975/'79 (Met debuut & Pavarotti reprise; CD Ponto PO-1007)
Werther 1963 (CD Melodram MEL 27065)

RECITALS

Cd Palladio PD 4162 (The complete Cetra studio recitals)
Cd Bongiovanni GB 1105-2 (Magda Olivero e Flaviano Labò in Cincerto)
Cd GOP 795 (Solda registrazioni live 1970/1994)
Cd Verona 28016/17 (Opera arias and scenes)
Cd VAIA 1062-2 (Celebrated Death Scenes)
Cd GOP 709 (Concerti ad Amsterdam 1962/1967)
Cd Rodolphe RPC 32656 (50 ans de carrière)

DVD

Tosca e arie inedite (DVD Hardy Classics Video HCD 4011 (2))

BIOGRAFIEËN

Vincenzo Quattrocchi - Magda Olivero: Una voce per tre generazioni (Italgrafica)
Vincenzo Quattrocchi - Magda Olivero: I miei personaggi (Azzali)



Van Bach tot Bocelli...

CLASSIC *f*M

Licht klassiek voor elk moment

Classic FM is overal te ontvangen via de kabel, Canal Digitaal, internet, Digtente en de iPhone. Kabelfrequenties: **Amsterdam** 96.1 • **Den Haag** 92.5 • **Rotterdam** 97.1 • **Utrecht** 95.9 Kijk op www.classicfm.nl of bel 0909-66 77 88 o (60 ct p/m) voor andere kabelfrequenties.